

Korunan Alanlardaki Rekreatyonel Talep Özelliklerinin Saptanmasında Ziyaretçi Gözlem Yöntemlerinin Kullanımı

Ayça Yeşim Çağlayan Kaptanoğlu

İ.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Teknikleri Anabilim Dalı,
34473 Bahçeköy/İstanbul

Tel: 0 212 226 11 00/25383, E-posta: ayesim@istanbul.edu.tr

Kısa Özet

Doğal alanlar için etkin bir doğal kaynak yönetim politikasının oluşturulması, diğer hizmet fonksiyonlarının yanı sıra rekreatyonel talebin karşılanması için de bir stratejinin belirlenmesini gerektirmektedir. Rekreatyonel alan yönetim stratejisi için uygulanabilir bir karar ise, hedef kitleyi oluşturan ziyaretçi özelliklerini esas almaktadır. Ziyaretçi özelliklerine ilişkin doğru ve güvenilir bilgi elde etmek amacıyla yapılan ziyaretçi sorveyinde uygulanabilir bir gözlem planı oluşturulmalıdır. Aynı zamanda gerçekleştirilecek olan veri toplama işlemi doğru gözlem yöntemleri kullanılarak uzun dönemi kapsayacak şekilde yapılmalıdır. Yararlanılacak gözlem yöntemi, elde edilecek bilgi çeşidine, fiziksel koşullara, maddi olanaklara, vb. göre değişmektedir. Bu çalışmada, doğal alanların rekreatyon planlamasında ziyaretçi gözleminin önemine değinilerek, kullanılan gözlem yöntemleri kısaca açıklanmış, farklı gözlem yöntemlerinin birlikte kullanılmasının yararı ve önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rekreatyon planlaması, ziyaretçi yönetimi, ziyaretçi gözlem yöntemleri, peyzaj planlaması

Using of the Visitor Monitoring Methods for Assessment of the Recreational Demands Characteristics in Protected Areas

Abstract

There is a need to determine the strategies to respond recreational demands as other functions of dynamic natural resource management policy in natural areas. Knowledge about visitor characteristics is basic information for feasible decisions concerning with the recreational resource management strategy. Establishing practicable visitor monitoring has a priority for providing accurate and comprehensive information in visitor survey. At the same time, the suitable visitor monitoring method must be used for collecting long-time information about users. This monitoring method can be changed concerning with the information types, availability of resources, physical settings, etc. In this study, first the importance of visitor monitoring was mentioned. Then the usage and impact of different monitoring methods were emphasized by explaining the methods briefly.

Keywords: Recreational planning, visitor management, visitor monitoring management, landscape planning

Received: 11.05.2010; accepted: 20.07.2010

1. Giriş

Son yıllarda hızlı sanayileşme ve nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan plansız yapılaşmadan dolayı insanların doğal alanlardan rekreasyonel amaçla yararlanma oranı artış göstermektedir. Bu yoğun rekreasyonel talebin doğal dengeyi bozmadan, kaynaktan sağlanan hizmet ve fonksiyonlar ile çatışmaksızın karşılanması gerekmektedir. Bu durum hem yoğun rekreasyonel kullanımın olduğu kent yakın çevresi orman alanlarında, hem de rekreasyonel kullanımın koruma amacıyla çeliştiği doğa parkları ve milli parklarda, kaynak değerlerini etkileyen faktörlerin kontrolü ve yönetimi için bir ziyaretçi yönetim politikası geliştirilmesini zorunlu hale getirmektedir.

Etkin bir ziyaretçi yönetimi ile, kullanıcı deneyimlerinin rekreasyonel kalitesini artırmanın yanı sıra, olumsuz etkileri kontrol etmek amacıyla tasarlanmış sistem yaklaşımları gözden geçirilerek irdelenebilmekte, rekreasyon olanaklarının çeşitliliği ve alan kullanım kararlarının doğruluğu (zoning) sorgulanabilmektedir (Eagles ve Cool, 2002).

Çalışmada etkin bir ziyaretçi yönetimi için, sistemli ve uzun dönemli bir gözlem ile kapsamlı ziyaretçi özelliklerinin saptanması gerekliliği irdelenmiş, aynı zamanda elde edilen verilerin güvenilirlik ve geçerliliği için farklı gözlem yöntemlerinin birlikte yorumlanmasının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

2. Ziyaretçi Gözleminin Önemi ve Kapsamı

Uygulanabilir ziyaretçi yönetiminin geliştirilmesinde temel oluşturan ziyaretçi özelliklerine ait gözlem ile kullanıcı özelliklerinin saptanması, alana ait biofiziksel özelliklerin envanterinin oluşturulması kadar önemlidir (Arnberger ve Hinterberger, 2003). Çünkü ziyaretçi özelliklerine ait sistemli ve sürekli yapılan veri toplama işlemi, kullanıcı-kaynak etkileşiminden doğan etkilerin değişen düzeylerinin zamanında fark edilerek, alternatif planlama modellerinin geliştirilmesini ve böylece doğru tahminlerle, amaç ve hedeflere kısa zamanda ulaşılmasını sağlamaktadır.

Kullanıcı özelliklerinin saptanması ile;

- Rekreasyonel alan kullanım düzeyi (kullanım yoğunluğunun mekana ve zamana dağılımı),

- Rekreasyonel alan ziyaret özellikleri (ulaşım özellikleri, ziyaret sıklığı, vb.)
- Rekreasyonel alan ziyaretçi özellikleri (sosyo-demografik özellikler, davranış-tutum ve motivasyonlar)

hakkında bilgi sağlanmaktadır (Tourism and Recreation Research Unit, 1983).

Kullanıcı özelliklerinin belirlenmesi için gerçekleştirilecek çalışmada rekreasyonel kullanımlara ilişkin bu bilgilerin elde edilmesi için gözlem yapılması gerektiği kararına varıldıktan sonra uygulanabilir bir gözlem planı oluşturulmalıdır. Muhar ve ark. (2002)'na göre bu gözlem planında sırasıyla belirlenmesi gerekenler;

- Gözlemin amacı,
- Gözlemlenmesi düşünülen ziyaretçi özellikleri (kapsamı),
- Gözlemlenmesi düşünülen hedef kitle,
- Gözlem yapılacak olan alanın seçimi,
- Gözlem süresi,
- Gözlem yönteminin seçimi.

Ziyaretçi gözlemi ile elde edilecek bilgiler amaca göre çeşitlenmektedir. Sürdürülebilir bir kullanım dengesinin sağlanmasına temel olan bu verilere ait yeterli ve gerçekçi bilgi ise ancak doğru veri toplama yönteminin seçimi ile mümkün olmaktadır (Tourism and Recreation Research Unit, 1983).

3. Ziyaretçi Gözlem Yöntemleri

Ziyaretçi gözlemi için veri toplama işlemi, çevrenin fiziksel koşullarına, rekreasyonel kullanım modellerine ve maddi imkanlara bağlı olarak değişen oldukça kapsamlı bir çalışmadır (Cessford ve Muhar, 2003).

Yapılan bilimsel araştırmalar incelendiğinde, rekreasyonel kullanımların araştırılmasında yararlanılan ziyaretçi gözlem yöntemleri;

- Ziyaretçi anketleri,
- Arazideki gözlemler,
- Uzaktan algılama,
- Video Kamera Kayıtları,
- Mekanik Sayaçlar,
- Kayıtlı izinler ve bilet satışları,
- Ziyaretçi etkinlik formları,
- Kullanım sonrası arazideki izler,

olarak sıralanabilmektedir (Cessford ve Muhar, 2003).

3. 1. Ziyaretçi anketleri

Anket, rekreatif talep özelliklerine ilişkin kapsamlı veri elde etmeye olanak sağladığından ve yapısı gereği standartlaştırmaya oldukça elverişli olduğundan (Sencer, 1989) sıkça kullanılan bir yöntemdir (Sencer, 1989; Arnberger ve Hinterberger, 2003). Anket çalışmasıyla ziyaretçilerin ihtiyaçları, motivasyonları, sosyo-demografik yapıları, alışkanlıkları, alanda gerçekleştirdikleri rekreatif faaliyetler ve izledikleri güzergahlar gibi niteliksel bilgileri içeren ziyaretçi karakteristikleri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir (Janowsky ve Becker, 2002). Kısa süren anketlerde hızlı bir çalışma ile ziyaretçi özelliklerine ilişkin sınırlı bilgi sahibi olunurken, uzun süren anket çalışması sonucu ziyaretçi beklenti ve kullanım modellerine ait oldukça detaylı bilgiler elde edilebilmektedir. Öte yandan kapsamlı ve uzun süren çalışmada da anket süresinin uzunluğu çalışmayı zorlaştırmaktadır (Sencer, 1989).

3. 2. Arazideki gözlemler

Doğrudan görevliler tarafından yapılan gözlem ve sayımlara dayanan veri toplama işlemidir. Hem alanda dolaşarak gözlem yapılması, hem de sayım istasyonlarında yapılacak çalışmalar sayesinde ziyaretçi özelliklerine ilişkin oldukça niteliksel ve detaylı sonuçlar elde edilmektedir. Ancak yeterli sayıda görevlinin zamanını bu işe ayırması gerekmektedir. Bu gözlem şekli kısa süreli çalışmalar için uygundur (Muhar ve ark., 2002).

3. 3. Uzaktan algılama

Uydu görüntüsü gibi, uzaktan algılamaya dayanan verilerle yapılan analizlerden oluşmaktadır. Oldukça geniş alanlarda çalışma yapılmasına imkan vermektedir. Sadece açık alanlar ve hava koşullarının uygun olduğu alanlar için yararlanılabilir bir yöntemdir (Cessford ve Muhar, 2003). Dolayısıyla özellikle orman alanlarındaki ziyaretçi gözlem çalışmaları için fazla önerilmemektedir.

3. 4. Video kamera kayıtları

Alandaki güzergahlar üzerindeki belli kilit noktalara (otopark girişleri, anayol kavşakları, vb.) yerleştirilen video kamera kayıtlarına dayanan verilerle yapılan analizlerden oluşmaktadır. Bu yöntemle sınırlı sayıda personel ve maddi destek ile uzun dönemli veri toplanabilmektedir. Elde edilen veri sadece ziyaretçi sayısı ile sınırlanmayıp, aynı zamanda grup büyüklüğü, ulaşım şekli (araba, bisiklet, vb.) ile ilgili bilgilerin yorumlanmasına da katkı sağlamaktadır (Muhar ve ark., 2002). Aynı zamanda bu yöntemle elde edilen verilerin istatistiksel analizi, ziyaretçi akışının istatistiksel olarak simülasyonu için veri olabilecek ziyaretçi davranışlarına ait döngüsel modeller ve tahminler sağlamaktadır (Janowsky ve Becker, 2002). Ancak video kamera kayıtlarına dayanan gözlem yöntemi yapısından dolayı bazı olumsuzluklara sahiptir. Elektrik desteğinin kesilmesi veya kameradaki teknik arızalardan dolayı zamansal duraksamalar olabilmekte veya otomatik uyarım sistemiyle çalışan kameralarda aydınlık veya gölge gibi ışık şiddetini uyarıcı olarak algılayıp fazladan sayım yapılabilmektedir. Ayrıca, sirkülasyon sistemine bağlı olarak, fazla sayıda kamera ile çalışma zorunluluğunda gerekli bütçe artmaktadır. Az sayıda kamera kullanıldığında ise mekansal dağılıma ilişkin yeterli bilgi sahibi olunamamaktadır (Janowsky ve Becker, 2002).

3. 5. Mekanik sayaçlar

Doğrudan arazideki ziyaretçi ve araç sayısını saptamaktadır. Veri toplama işlemi için ana giriş kapıları gibi alanın belli geçiş yerlerine, basınca, titreşime, optik veya magnetik algılamaya duyarlı sayaçlar yerleştirilerek sayım gerçekleştirilmektedir. Uzun dönemli veri toplama için oldukça kullanışlı bir yöntemdir (Tourism and Recreation Research Unit, 1983; Janowsky ve Becker, 2002). Ancak ziyaretçi özelliklerine ait kapsamlı veri elde edilememekte sadece ziyaretçi sayıları belirlenebilmektedir (Cessford ve Muhar, 2003).

3. 6. Sayım istasyonları

Belli noktalarda kurulan istasyonlarda görevliler tarafından yapılan ziyaretçi sayımıdır. Kısa dönem gözlemler için uygun bir yöntemdir (Muhar ve ark., 2002). Ziyaretçi özelliklerine ilişkin nicel veriler elde edilmektedir.

3. 7. Kayıtlı izinler ve bilet satışları

Özellikle giriş kapılarının belli ve az sayıda bulunduğu, görevli sayısının yeterli olmadığı alanlarda, fazla masraf ve donanım gerektirmeden sadece ziyaretçi yoğunluğunu ortaya koymak amacıyla en sık başvurulan veri elde etme şeklidir (Muhar ve ark., 2002).

3. 8. Ziyaretçi etkinlik formları

Ziyaretçi özelliklerinin detaylı olarak ele alındığı koruma alanlarında daha çok kullanılmaktadır. Alanı ziyaret eden kullanıcı grupları tarafından doldurulan etkinlik formları, alanda gerçekleştirilen rekreasyonel kullanım özellikleri (aktivite şekli, güzergahlar, vb.) ve kullanıcı profili (sosyo-demografik özellikler, vb.) gibi ziyaretçi özelliklerine ilişkin niteliksel bilgi toplanmasına olanak sağlamaktadır (Cessford ve Muhar, 2003).

3. 9. Kullanım sonrası arazideki izlerin tanımlanması

Dolaylı veri toplama yöntemidir. Rekreasyonel kullanım sonrasında ziyaretçilerin bıraktığı (çöp miktarı, bitki örtüsündeki tahribat, vb.) fiziksel etkilerin analizi ve yorumlanmasına dayanmaktadır.

Farklı gözlem yöntemlerinin kapsamları incelendiğinde elde edilen veri ve detay düzeylerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gözlemin amacına bağlı olarak, ihtiyaç duyulan ziyaretçi özellikleri, detay düzeyi, arazi koşulları, kullanılacak kaynak ve olanaklar değerlendirildikten sonra doğru gözlem yöntemine karar verilmelidir (Muhar ve ark., 2002). Tablo 1’de farklı ziyaretçi gözlem yöntemleri ile elde edilen bilgi çeşidi görülmektedir.

4. Ziyaretçi Gözlem Yöntemleri Konusunda Yapılan Çalışmalar

Rekreasyon alanlarının ve ziyaretçilerinin yönetiminde temelde iki farklı veri türüne ihtiyaç vardır. Bunlardan ilki mekansal ve zamansal kullanım özelliklerini temel alan “kullanım yoğunluğu”, diğeri ise beklentiler ve anlaşmazlıkların da ortaya konulmasında temel olan

“ziyaretçi karakteristikleri” dir (English ve ark, 2004).

Günümüzde yapılan birçok araştırma, çalışma ve uygulamalar gerçekleştirilebilir bir rekreasyonel alan yönetim politikası için kısa dönemli, tek bir gözlem yöntemi ile saptanan ziyaretçi özelliklerine değil, uzun dönemli, farklı gözlem yöntemlerinin karşılaştırılmasını gerektiren, verilerin entegre edildiği kapsamlı çalışmaların gerekliliğini vurgulamaktadır (Erkkonen ve Sievanen, 2002). Özellikle “ziyaretçi yoğunluğu” na ve “kalış süresi”, “ziyaret sıklığı”, “gerçekleştirilen aktivite şekli” gibi ziyaret ve ziyaretçi özelliklerine ilişkin gerçekçi tanımlamaların birlikte ve tamamlayıcı olarak ele alınması gerekliliği öngörülmektedir (Erkkonen ve Sievanen, 2002; English ve ark. 2004;). Böylece ziyaretçi profili ve motivasyonu yanı sıra artan ve azalan ziyaretçi sayısının mekana ve zamana dağılımına dayanan değişen kullanım düzeyleri ortaya konulabilmektedir.

Rekreasyonel talep özelliklerine ilişkin kapsamlı veri ile rekreasyonel alan planlaması ve yönetimine ilişkin kararlardan;

- Ziyaretçi tesis ve hizmetlerinin tasarım standartlarının belirlenmesi
- Sosyal ve fiziksel etkilerdeki değişimlere ilişkin kullanım düzeylerinin ilişkilendirilmesi
- Ziyaretçi grupları arasındaki anlaşmazlıkların azaltılması
- Korunan alan içinde rekreasyonel kullanımlardan kaynaklanabilecek sorunların önceden saptanması
- Tahminlerin genellenmesi ve talep eğilimlerinin saptanması
- Ziyaretçi tesis, hizmet ve görevlilerinin stratejik planlanması
- Bakım görevlerinin, görev dağılımlarının programlanması
- Altyapı tesis ve hizmetlerinin alana uygulanması
- Belli kullanım kurallarına ziyaretçilerin uyma eğilimlerinin gözlemlenmesi
- Daha geniş ziyaretçi akışının bulunduğu ve etki süreçlerine ilişkin gösterge olabilecek kilit alanların saptanması

doğal alanların rekreasyonel kullanımdaki sosyal, ekonomik ve politik öneminin saptanmasına altlık oluşturmaktadır (Cessford ve Muhar, 2003).

Bu kararların alınmasında altlık olan rekreasyonel talep özellikleri aynı zamanda alanın fiziksel planlama ve tasarımında da temel

Korunan Alanlardaki Rekreatyonel Talep Özelliklerinin Saptanmasında Ziyaretçi Gözlem Yöntemlerinin Kullanımı

oluşturmaktadır. Kullanıcı profiline, beğeni ve motivasyonuna bağlı olarak tercih edilen fiziksel mekan ve sirkülasyon sistemi ortaya konulabil-

mekte, rekreasyon alanları ve güzergahları (araç yolu, otopark, yürüyüş parkurları, dinlenme alanları,

Tablo 1. Farklı ziyaretçi gözlem yöntemleri ile elde edilen bilgi çeşitleri (Cessford ve Muhar, 2003; Eagles ve McCool, 2002)

Table 1. Information types taken by different visitor monitoring methods (Cessford and Muhar, 2003; Eagles and McCool, 2002)

Bilgi çeşidi	Kapsam	Gözlem yöntemleri								
		Anketler	Arazideki gözlemler	Hava fotoğrafları (uzaktan algı)	Video kamera kayıtları	Mekanik sayaçlar	Sayım istasyonları	Kayıtlı izin ve bilet satışları	Ziyaretçi etkinlik formları	Arazideki izler
Kullanım düzeylerinin zamana dağılımı	mevsimsel toplam ziyaretçi sayısı		x		x	x	x	x		
	haftalık toplam ziyaretçi sayısı		x		x	x	x	x		
	günlük toplam ziyaretçi sayısı		x		x	x	x	x		
Kullanım düzeylerinin mekana dağılımı	giriş ve çıkış noktalarındaki ziyaretçi sayısı		x		x	x	x	x		
	ziyaretçilerin mekana dağılımı	x	x	x	x		x			x
	hareket yönü	x	x		x		x			x
	güzergah	x	x	x	x		x			x
	grup büyüklüğü	x	x		x		x	x		
Ulaşım özellikleri	ulaşım süresi	x								
	geliş uzaklığı	x								
	ulaşım şekli	x								
	ulaşım güzergahı	x								
Alandaki ziyaret özellikleri	geliş sıklığı ve zamanlama	x			x		x		x	
	kalış süresi	x	x				x		x	
	ziyaret edilen alan /tesisler	x	x		x		x		x	x
	rekreatyonel aktivite modelleri	x	x		x		x		x	
Sosyo-demografik özellikler	yaş	x	x		x		x		x	
	cinsiyet	x	x		x		x		x	
	grup kompozisyonu	x	x		x		x			
	ev halkı kompozisyonu	x								
	sosyal sınıf	x								x
	eğitim durumu	x								x
	doğum yeri (coğrafik orjin)	x								x
iş durumu (meslek)	x								x	
Tutum ve davranışlar	hoşlanılanlar	x								x
	hoşlanılmayanlar	x								x
	iyileştirilmesi istenenler	x								x
	motivasyonlar	x								x
	eğilimler (yön değiştirme, değişen geliş zamanı, vb.)	x								x

seyir terasları, işaret tabelaları, güvenlik, vb.) belirlenerek rekreasyonel aktivite tiplerinin ihtiyaçlarına göre peyzaj konstrüksiyonuna ait uygulama kararları (arazi-yol eğimi, parkur genişliği, parkura ait yüzey malzemesi, alt yapı tesisi vb.) alınmakta, peyzaj planlama ve tasarımı yapılmaktadır (Bell, 1997).

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, gözlem yönteminin kullanım amacı ve kapsamının çok çeşitli olduğu görülmektedir. Bazı araştırmalar ziyaretçi gözlemi ile genel olarak alandaki rekreasyon özelliklerinin saptanmasını amaçlarken, bazı araştırmalar ise farklı rekreasyonel kullanıcı grupları arasındaki çatışma ve uyumsuzlukların giderilmesi veya rekreasyonel deneyimin alan üzerindeki etkisinin araştırılması gibi daha spesifik sorgulamaları amaçlamaktadır.

Örneğin, Finlandiya’da 1998-2000 tarihleri arasında farklı alanlarda rekreasyonel alan ziyaretçi özelliklerine ait karşılaştırılabilir bilgi toplama ve toplanan bu bilgileri ulusal düzeyde birleştirebilme amacıyla bir ziyaretçi özelliklerinin saptanması için standardizasyon projesi yürütülmüştür. Çalışma, bölgesel ölçekte bir sorunun çözümüne yönelik olmaktan çok, ülke ölçeğinde ziyaretçi özelliklerinin saptanmasına ilişkin standartlaştırmayı sağlama amacı taşıdığından dikkat çekicidir. Araştırmanın sonucunda, her bir alan için davranışsal değişimlerin uzun dönemli gözlemlenmesini sağlayacak standartlaştırılmış ölçümler elde edilebilmiştir (Erkkonen ve Sievanen, 2002). Bu çalışma için anket ve mekanik sayım yöntemleri (elektronik trail, traffic counter) kullanılarak ziyaretçilere ait kalitatif ve kantitatif bilgi elde edilmiştir. Aynı zamanda ziyaretçi özelliklerinin belirlenebilmesi için gereken bilginin yapısı ve tipi, planlama sürecinde rutin bir yöntem olarak özelliklerin saptanması çalışmasının nasıl yürütüleceği, ve elde edilen bilgidan planlama ve yönetimde nasıl yararlanılacağı, bu yararın ülke politikasına katkısı irdelenmiştir.

Başka bir çalışmada ise, yoğun rekreasyonel talebin bulunduğu kent ormanında yapılan bir araştırmada ziyaretçi gözlemi, farklı rekreasyonel kullanıcı grupları arasındaki çatışmanın azaltılarak deneyim kalitesinin artırılması amacıyla uygulanmıştır. Sirkülasyon sisteminin (araç yolu ve yürüyüş parkurlarının, vb.) planlanmasına yönelik yapılan ziyaretçi özelliklerinin belirlenmesinde, video kamera kayıtları ve anket çalışması ile ziyaretçi bilgileri toplanmış, daha sonra elde edilen verilerin coğrafi bilgi sistemi ile analizi yapılmıştır.

Sonuçta, orman içerisinde koruma altına alınması gereken bölgelerden rekreasyonel kullanımların uzaklaştırılması için kullanıcıların tercih etmedikleri rekreasyon alan ve güzergah özelliklerinin o bölgelere getirilmesi önerilmektedir. Rekreasyonel kullanımlar için sağlanan mekanlara ziyaretçi akışını sağlamak için ise kullanıcıların tercih ettikleri fiziksel koşulları sağlayan tasarımın alana getirilmesi önerilerek farklı bir yaklaşım vurgulanmaktadır (Janowsky ve Becker, 2002).

Benzer bir çalışma, kullanıcı kaynak ilişkisini incelemek amacıyla Avusturya’da Viyana Şehri yakınında yer alan milli park alanında gerçekleştirilmiştir. Uzun dönemli video kayıtları, sayım, anket verileri ve GIS uygulamaları ile rota analizleri entegre edilerek rekreasyonel talep özelliklerinin ve farklı rekreasyonel kullanımlarının (koşu, yürüyüş, köpek gezdirme, vb.) doğal kaynak üzerindeki etkisi araştırılmıştır (Arnberger ve Hinterberger, 2003).

Bazı araştırmalarda ise, ziyaretçi gözlem yöntemi ile elde edilen veriler gelecekte veya farklı koşullarda gerçekleştirilecek rekreasyonel kullanım özelliklerini tahmin etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu konuda, özellikle, Amerika ve Avustralya’daki milli park alanlarında ziyaretçilerin sirkülasyonunu incelemek amacıyla geliştirilen “RBSim 2 (Recreation Behaviour Simulator)” adlı bilgisayar programı, rekreasyonel kullanıcıların ve kullanımlarının simüle edilerek, mekansal dağılımların incelenmesi ve aynı zamanda rekreasyonel ziyaretçi akışının ortaya konularak yönlendirilmesinde önemli bir adım olmuştur. Programın temeli ziyaretçi gözlem yöntemleri ile elde edilen verilerin (mevcut ziyaretçi özellikleri) sayısallaştırılmasına dayanmaktadır.

5. Sonuç

Doğal kaynak koruma ve rekreasyonel kullanım arasındaki hassas dengenin kurulması, etkin rekreasyonel yönetim politikasının oluşturulmasına bağlı olmaktadır. Bunun için en önemli altlık kullanıcı özelliklerine ilişkin saptamadır. Ziyaretçi özelliklerinin belirlenmesi, kullanılan tekniğe bağlı olarak doğrudan veya dolaylı yollarla, arazide veya uzaktan algılama yöntemleriyle ziyaretçi profili, rekreasyonel kullanım özellikleri veya sayısal yoğunluğun mekansal ve zamansal dağılımına ait detaylı bilgi

edinilebilen uzun dönemli kapsamlı bir ziyaretçi gözlemini gerektirmektedir.

Saptamada kullanılacak gözlem yöntemi araştırmanın amacı ve kapsamına, fiziksel ortam koşullarına, insan ve maddi kaynak olanaklarına, hedef kitleye bağlı olarak olumlu ve olumsuz yönleri dikkate alınarak seçilmelidir. Farklı gözlem yöntemleri sayesinde farklı ziyaretçi özelliklerine ilişkin veri elde edilmektedir. İstenen bilginin hassasiyetine göre tek bir yöntemden yararlanılabildiği gibi, farklı veri toplama yöntemlerinden yararlanılabilmeli bunlara göre elde edilen veriler yorumlanabilmeli ve birbiri ile ilişkili hale getirilerek güvenilirlikleri ve geçerlilikleri artırılmalıdır.

Yapılan çalışmalar, sadece ziyaretçi profilinin araştırılmasına yönelik bilgi ihtiyacı gösteren araştırmalar için “anket çalışmasının” geçmişten günümüze en sık başvuru yöntem olduğunu göstermektedir. Ancak alanda taşıma kapasitelerinin tespiti ile sirkülasyon sistemine ilişkin teknik tasarım ve koşulların iyileştirilmesi, buna bağlı olarak uygun ziyaretçi akışının sağlanarak farklı kullanıcı grupları arasındaki çatışmaların en aza indirilerek rekreasyonel deneyim kalitesinin artırılması amaçlanıyorsa mutlaka ziyaretçi sayısının mekana ve zamana dağılımının saptanması gerektiği öngörülmektedir. Aynı zamanda rekreasyonel kullanım için standartların oluşturulmasını amaçlayan bir araştırma için gereken kapsamlı verilerin birbirlerini bilgi çeşidi açısından tamamlaması ve bu bilgilerin istatistiksel olarak da entegrasyonunun zorunlu olduğu görülmektedir. Bu amaçla özellikle “ziyaretçi anketleri”, “sayım yöntemleri (elektronik sayaçlar, vb.)” ve “video gözlem” yöntemlerinin entegrasyonu kolay, farklı bilgi türlerinin elde edilmesi açısından birbirlerini tamamlayıcı olarak birlikte kullanılabilecek önemli gözlem yöntemleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu gözlem yöntemleri birlikte kullanılarak ziyaretçilere ait kantitatif ve kalitatif bilgi elde edilirken, rekreasyonel kullanım özellikleri ortaya konulmaktadır. Elde edilen bu verilerin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) yardımıyla farklı arazi verilerinin karşılaştırılması sonucu ziyaretçilerin mekansal dağılımlarına ilişkin detaylı bilgi elde edilebilmektedir.

Ülkemizde korunan alanlarda uygulanan ziyaretçi gözlem yöntemleri incelendiğinde toplam yıllık veya aylık ziyaretçi sayılarına ulaşabilmekte veya kısa dönemli anket çalışmalarıyla ziyaretçi profiline ve rekreasyonel kullanım tiplerine ilişkin genel özelliklerin alınan

kararlarda altlık olarak kullanıldığı görülmektedir (Kaptanoğlu ve Akgün, 2007). Ancak önceden bahsedildiği gibi etkin bir ziyaretçi yönetimi için bu veriler yeterli olmamaktadır. Bunun yerine farklı gözlem yöntemleri kullanılarak sistemli, uzun dönemli yapılan gözlemlerle ulaşılan nicel ve nitel ziyaretçi özelliklerinin birlikte yorumlanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece ülkemizde birbirinden eşsiz doğal kaynak değerlerine sahip ulusal ve uluslararası önemi olan pek çok korunan alanımızda rekreasyonel kullanımlardan kaynaklanabilecek potansiyel sorunlara ilişkin önemli ve zamanında saptamalar yapılabilir. Sonuçta doğal kaynak planlaması ve yönetiminde doğru ve detaylı verilere dayanan uygulanabilir kararlar alınabilir.

References

- Arnberger, A. and B. Hinterberger, 2003.** Visitor monitoring methods for managing public use pressures in the Danube Floodplains National Park, Austria. *Journal for Nature Conservation*. 11: 260-267.
- Cessford, G. and A. Muhar, 2003.** Monitoring Options for Visitor Numbers in National Parks and Natural Areas. *Journal for Nature Conservation*. 11: 240-250.
- Eagles, P. F. J. and S. F. McCool, 2002.** Tourism in National Parks and Protected Areas: Planning and Management, USA. <http://site.ebrary.com/lib/referans> tarihi:02.10.2006
- English, D. B. K., S.J. Zarnoch and S. M. Kocis, 2004.** Designing a Sampling System for Concurrently measuring outdoor recreation visitation and describing visitor characteristics. Policies, Methods and Tools for Visitor Management, Proceedings of the Second International Conference on Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings, Rovaniemi, Finland June 16-20,
- Erkkonen J. and T. Sievanen, 2002.** Standardisation of Visitor Surveys-Experiences from Finland, Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings, pages 252-257.
- Gimblett, H. R., R. M. Itami and B. Durnota, 1996.** Some practical issues in designing and

- calibrating artificial human agents in GIS-Based simulated worlds. *Complexity International Journal*. 3.
- Itami, R., R. Raulings, G. MacLaren, K. Hirst, R. Gimblett, D. Zanon and P. Chladek, 2002.** RBSim 2: Simulating the complex Interactions between human movement and the outdoor recreation environment, Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings, pages 191-198.
- Janowsy, D.V. and G. Becker, 2002.** Recreation in urban forests: Monitoring specific user groups and identifying their needs with video and GIS-Support. Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings, pages. 296-301.
- Bell, S., 1997.** Design for Outdoor Recreation, London, ISBN: 0 419 20350 8
- Kaptanoğlu, A. Y. Ç. and B. Akgün, 2007.** Korunan alanlardaki kullanıcı dağılımının saptanmasında yararlanılan ziyaretçi gözlem yöntemleri üzerine bir araştırma. International Symposium, Bottlenecks, Solutions and Priorities in the Context of Functions of Forest Resources, 17-19 Ekim 2007, sayfa 97-105.
- Muhar, A., A. Arnberger, and C. Brandenburg, 2002.** Methods for visitor monitoring in recreational and protected areas: An overview. Monitoring and Mangement of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas Conference Proceedings, pages 1-6
- Sencer, M., 1989.** Toplum Bilimlerinde Yöntem. Beta Basım Yayın, İstanbul. ISBN: 975-486-034-3
- Tourism and Recreation Research Unit, 1983.** Recreation Site Survey Manual: Methods and techniques for conducting visitor surveys. Edinburgh, British Columbia, ISBN: 0-419 12680-5.